

Vzťah informácie k filozofii

Dominik Sadloň

Abstrakt: Táto práca skúma viaceré aspekty vzťahu informácie a filozofie. Ide v nej o (i) identifikáciu kľúčových momentov, pre ktoré nastal dopyt po vzniku filozofie informácie FI, (ii) predstavenie koncepcie FI L. Floridiho, (iii) predstavenie koncepcie filozofie R. Maca a na týchto základoch (iiii) skúmanie otázky, či sa dá FI za filozofiu vôbec považovať.

Kľúčové slová: informácia, filozofia, metafilozofia, R. Maco, L. Floridi.

1. Úvod

Zastávame názor, že filozofická práca do veľkej miery spočíva v čo najdôslednejšom preverovaní tvrdení, s ktorými prichádza do styku. Skúsme sa teraz pozrieť na tvrdenie – „filozofia informácie je filozofiou”. Dokázali by sme o tejto propozícii povedať, či je pravdivá alebo nepravdivá? A vedeli by sme vôbec vysvetliť, čo filozofia informácie či dokonca filozofia predstavujú? Nazdávame sa, že nájsť na tieto otázky adekvátne odpovede nie je až také jednoduché. A predsa, zdá sa nám, že minimálne výraz „filozofia” je v bežných ale aj odborných diskusiách pomerne zaužívaný. Termín „filozofia informácie” už podľa nás taký frekventovaný nie je, no posledné desiatky rokov naznačujú jeho neustále vzrastajúcu popularitu. Predpokladajme, že sú tieto postrehy pravdivé. Čo pre nás, filozofov, ale aj pre laikov znamenajú? Azda aspoň to, že existujú pojmy a vzťah medzi nimi, ktorým dostatočne nerozumieme a keďže sú nejakým spôsobom súčasťou sveta, v ktorom žijeme, táto nevedomosť nám sťažuje možnosti, ako sa k nim (v prípade potreby) čo najlepšie postaviť.

Áno, niektorým ľuďom sa uvedené otázky môžu zdať nepodstatné, avšak filozofická komunita by im podľa nášho názoru venovať pozornosť mala, pretože (min. vzhľadom k niektorým koncepciám filozofie, pozri napr. Overgaard, Gilbert, Burwood 2013) je to v ich záujme par excellence. Veríme však, že sa nám v tejto práci podarí preukázať ich užitočnosť aj pre širšiu verejnosť. Dôvody podporujúce uvedené tvrdenia sú nasledovné. Informačný technologický pokrok dvadsiateho storočia a jeho implementácia do každodenného života prinášajú mnohé plusy, no i mínusy. Svet, v ktorom žijeme, sa radikálne mení a táto zmena prináša nové možnosti praktického života, nové oblasti výskumu, ale aj nové etické výzvy. Jedna z disciplín,

ktorá sa na tieto podnety snaží reagovať sa nazýva filozofia informácie (Adriaans & van Benthem 2007, Burgin 2010, Floridi 2011, 2014,..), no aké je jej presné vymedzenie, rozsah tém či kompetencie, to zatiaľ s určitosťou povedať nevieme.

Všeobecne sa však prijíma, že ide o veľmi rozsiahly smer s veľkým potenciálom – pre teoretikov, ale takisto aj pre prax bežných ľudí (Adams 2003, Floridi 2002) a my sa ju preto v tejto práci pokúsime systematicky objasniť. Urobíme tak aj napriek tomu, že môžu existovať filozofické názory prijímajúce FI do filozofického kánona neproblematicky, tzv. spôsobom „let it be“, pretože existencia a prosperita takejto oblasti môže byť podľa nás najefektívnejšia, ak sa v prístupe k nej pokúsime podobným vágnostiam zamedziť. Jednak budeme viac kvalifikovaní o nej korektne hovoriť, no taktiež je možné predpokladať, že efektívnejšie budú aj jej teoretické výsledky a praktický dopad.

Filozofia informácie by sa tak mohla stať pre verejnosť, ale aj pre odbornú komunitu dostupnejšou, transparentnejšou a hlavne by sa mohla lepšie ukázať jej potencionálna dôležitosť a aktuálnosť. Taktiež by sme sa mohli ľahšie vyvarovať zbytočných predsudkov, či apriórnemu odmietaniu tejto disciplíny, často bez adekvátnych dôvodov. Na druhej strane, efektívnejší rozmer by mohla dostať aj formulácia oprávnenej a dobre premyslenej kritiky. Tieto pozitíva sa týkajú najmä regiónov, akým je napr. Slovensko, kde aj napriek počiatku filozofických diskusií o informácii od druhej polovice dvadsiateho storočia FI stále nehrá významnú úlohu a k mnohým ľuďom sa evidencia o jej existencii ešte ani nedostala.¹

Postupne tak prejdeme hlavnými historickými momentami, ktoré viedli k filozofickému záujmu o informáciu a predstavíme jednu z najvplyvnejších, ak nie najvplyvnejšiu koncepciu FI. Pôjde o pohľad na ňu v podaní Luciana Floridiho. Najprv však pracovne prijmeme určité kritérium toho, čo filozofia predstavuje sama osebe, aby sme ním mohli v záverečnej časti tejto podkapitoly Floridiho návrh preveriť.

¹ Za výnimku sa dá určite považovať štúdia Slavkovského *Information In the Context of Philosophy and Cognitive Sciences*.

2. Kritérium filozofie

Existujú aj iné kritériá filozofie, no pre potreby tejto práce prijmemo pracovne nasledovné:

„filozofia ako teoretická činnosť je ten druh intelektuálnej aktivity, ktorá sa zaoberá problémami (otázkami), týkajúcimi sa fundamentálnych pravidiel hry príslušnej vedeckej či mimovedeckej činnosti/praxe (tvoriacich nejakú oblasť, D.S.), pričom spôsob, akým filozof pracuje, je kriticko-reflexívne myslenie usilujúce o vyjasnenie príslušných pravidiel hry, resp. o predloženie návrhov na vytvorenie nových, príp. modifikáciu starých. Pokiaľ ide o konkrétne metódy, filozof nedisponuje nijakými výlučne filozofickými metódami, ale používa všetky postupy a zároveň všetky informácie, ktoré sú v jeho dosahu a ktoré plnia daný cieľ. Výsledkom filozofie nie sú filozofické poznatky (podopreté nejakou špecifickou filozofickou evidenciou), ale odstránenia problémov, či už v podobe vymiznutia konfúzie, paradoxu atď., alebo nastolenia lepšie fungujúcej praxe zavedením nových pravidiel. Chcem zdôrazniť, že toto vymedzenie filozofie je normatívne, nie deskriptívne.“(Maco, 2015 s. 37).

K takémuto chápaniu filozofie ešte pridáme zopár poznámok pre objasnenie jej kľúčových črt. Predmetom filozofie Maco rozumie problémy a otázky, ktoré sa týkajú fundamentálnych pravidiel príslušnej činnosti/oblasti. Môžu to byť rozličné nedorozumenia, pojmové nejasnosti, či paradoxy. Čo sú však tieto pravidlá a ako správne chápať príslušné vedecké a mimovedecké činnosti/oblasti? Odpoveď na druhú otázku je jednoduchšia. Môžeme nimi rozumieť „relatívne jednotný – užší alebo širší – výsek ľudskej praxe, napr. veda, umenie, morálka, právo, jazyk, náboženstvo, ekonomika, história a pod.“(tamtiež, s. 31). Na druhej strane, pravidlá sa dajú chápať ako určité definície² a základné pravidlá potom predstavujú definície, ktoré tvoria neodmysliteľné stavebné kamene určitej oblasti. Či je nejaké pravidlo v nich fundamentálnym alebo nie, podľa Maca nie je otázka, ktorá by mala predstavovať kontroverzné situácie. Štúdiom danej oblasti sa táto otázka vyrieši sama. V rámci vedy tak môžeme základnými pravidlami uvažovať napríklad odpoveď na otázku „čo je to vedecká teória“, v oblasti morálky „čo je to dobro“, v kontexte umenia „čo je to krása“ atď.

Môžeme vidieť, že pojem fundamentálneho pravidla vôbec neodporuje bežným intuíciám o predmete filozofie ako o otázkach, ktoré majú formu „Čo je X?“. „Reč je o takých otázkach, pri ktorých je premenná „X“ nahradená niektorým z „veľkých“ (a hmlistých) substantív:

² Pozri Maco, R. (2016): *Pravidlo ako ústredný pojem filozofie*.

pravda, poznanie, človek, spravodlivosť, význam, príčina a pod.“(tamtiež, s. 9). Ide o vyčlenenie (nielen) tradične prijímaného korpusu problémov, ktorý sa odjakživa spájal s filozofiou. Jej predmet však ešte trochu upresníme. Podľa Maca filozofia skúma problémy a otázky, „ktoré nespádajú pod nijakú z existujúcich akademických disciplín a zároveň nie sú ani partikulárnymi prakticko-technickými problémami nášho každodenného života“ (tamtiež, s. 26), no venuje sa problémom spätými so základnými pravidlami hry týchto oblastí. Takéto tvrdenie môže vzbudiť viacero námietok, no my sa vyjadríme iba k jednej.

Problematickou sa môže javiť napr. hranica otázok medzi filozofiou a vedou, teda stanovenie kritéria, kedy určitá otázka spadá do prvej alebo druhej oblasti. Viacerí autori zastávajú názory, ktorých spoločným prvkom je to, že exaktná hranica medzi týmito oblasťami neexistuje a že obe strany dokážu napredovať aj bez ich presného vyčlenenia. Maco však tvrdí, že jedna z pozitívnych črt etablovaných vedeckých disciplín je práve ich predmetová a metodologická stabilita, ktorá umožňuje, aby sa v daných disciplínach kumulovali poznatky a ich prehľadná systematizácia taktiež vzhľadom na kolektívne zdieľané „miery a váhy“ uľahčuje aj ich objektívne posudzovanie.

„Preto, ak chce niekto systematicky vedecky skúmať nejaký aspekt sveta, ..., bolo by žiadúce, aby sa uberal jednou z týchto ciest: a) zistiť si, ktorá (ktoré) z existujúcich vied sa zaoberá (zaoberajú) danou oblasťou a osvojiť si jej (ich) postupy práce, kritériá atď.; b) ak zatiaľ taká etablovaná disciplína neexistuje (alebo aspoň nie v želateľnej podobe), usilovať sa o jej založenie, t.j. pracovať na vytvorení a stabilizovaní istých pravidiel hry, ktoré by z doterajších roztrúsených postrehov, vágnych návrhov, špekulatívnych hypotéz, neoverených dát atď. urobili „normálnu vedu“ v kuhnovskom zmysle.“ (tamtiež, s. 29).

A práve toto je jedna z možností, kde sa môže filozofia plne realizovať. V tomto prípade by mala za úlohu podieľať sa na prehodnotení optimálnej podoby fundamentálnych pravidiel novovzniknutej vedeckej oblasti. Jej povolanie však nie je nevyhnutné, mohol by nastať prípad, keď by bola pre daný cieľ celkom zbytočná. Napríklad, ak by bola myslená novovznikajúca oblasť iba časťou nejakej plne funkčnej vedeckej disciplíny, no vystala by potreba odtrhnúť sa od nej a raziť svoju vlastnú cestu. Mohla by tak urobiť prebratím základných pravidiel jej hry od svojej materskej disciplíny a prvky, ktoré by ju od nej odlišovali, by pre komunitu odborníkov neboli závažne kontroverzné. Do hry by však vstúpila vtedy, ak by bola situácia

opačná – ak by sa objavili fundamentálne odlišné názory na podstatu nosných pilierov uvažovanej oblasti.

„V takejto situácii nevyhnutne prichádza na scénu filozofia, no nie preto, lebo ona (už, D.S.) má riešenia týchto problémov, ale naopak, jej príchod je symptómom, že spory sa už nedajú vyriešiť zabehanými spôsobmi, že zrazu dochádza k vyjednávaniu o fundamentálnych pravidlách hry, pri ktorých nikto nemôže naplno počítať s tým, že kritériá, ktoré uplatňuje a pomocou ktorých sa usiluje presvedčiť (či priviesť k rozumu svojich oponentov), nebudú spochybnené, resp. že vôbec budú brané vážne.“ (tamtiež, s. 32).

Na tomto mieste možno vidieť ďalšie aspekty predmetu filozofie, ktorú Maco obhajuje – nie je striktno stanovený, ale flexibilný, a to vzhľadom na problémy a otázky motivované ľudskou praxou. Výsledky, ktoré podľa Maca môže filozofické skúmanie ponúknuť, nemajú podobu akéhosi filozofického poznania, sú to jednoducho prvky kriticko-reflexívnej teoretickej pomoci, ktorou sa buď vyriešia rozličné jazykové nedorozumenia, či vyjasnia hmlisté jazykové kontexty, a tým sa daný problém ukáže ako vyriešený (alebo ľahšie riešiteľný), alebo ide o pomoc pri normatívnej úprave určitých základných pravidiel nejakej oblasti.³

Pre naše ciele považujeme takto formulované kritérium filozofie za postačujúce. Zvážme však ešte jednu námietku, ktorú možno v tomto metafilozofickom kontexte vysloviť, a potom už prejdeme k diskusii o potrebe filozofie informácie. Niektorí by sa mohli pýtať, či je vôbec prínosné pestovať filozofiu a vychovávať filozofov. Prečo by ju nemohli vykonávať odborníci z jednotlivých oblastí? Dôvod je nasledujúci. Vykonávať by ju mohli, no pokiaľ sa nájde filozof, ktorý je patrične znalý v problematike nejakej špeciálnej oblasti a chcel by do nej metafilozoficky prispieť, je možné, že by tak dokázal urobiť efektívnejšie, a to vzhľadom na jeho filozofické školenie prinášajúce tréning a skúsenosť s rozličnými pojmovými úlohami, paradoxnými situáciami či rôznymi druhmi argumentácie (tamtiež, s. 34). Okrem toho, nezanedbateľnou výhodou filozofa môže byť okrem spomenutých predností disponovanie dostatočným časom, ktorý môže obetovať systematickému zaoberaniu sa týmito problémami,

³ Podobne sa k filozofii vyjadruje napríklad aj B. Russell: filozofia nie je pojmový aspirín, super-veda alebo manikúra jazyka, ale umenie identifikovať pojmové problémy a vytvárať, navrhovať a hodnotiť ich explanačné modely. Koniec koncov, je to posledná fáza reflexie, v ktorej vzniká otázka sémantizácie bytia. (Russell 1912, kap. 15).

keďže – na rozdiel od špecialistov v danej oblasti – práve tieto problémy sú primárnou náplňou ich práce.

3. Cesta k vzniku filozofie informácie

Výraz informácia má veľmi bohatú etymológiu, ktorá siaha až do antického Grécka. Od tohoto obdobia už prešlo mnoho času, počas ktorého pojem informácie naberal rozličné kontúry (pozri napr. Capurro & Hjørland 2003, Capurro 2009, či Peters 1988). Ľudia dosiahli množstvo intelektuálnych výsledkov, pričom nepriamo odkrývali aj zákulisie informačného fenoménu, až ho napokon cez optiku vedeckých disciplín uvideli ako jedného z hlavných aktérov na javisku svetového diania, pričom za jedno z jeho posledných vystúpení môžeme pokladať vznik filozofie informácie. Cesta za ňou však nebola jednoduchá. Pokúsime sa ju priblížiť cez širšie a užšie hľadisko – cez momenty mimo filozofie a aj cez momenty, ktoré jej vznik poznamenali z vnútra filozofickej komunity.

Širším hľadiskom rozumieme vznik informačnej éry chápanej ako časti dejinného procesu. Mapovanie akýchkoľvek dejín si vyžaduje nejaké kritérium, podľa ktorého sa budeme na dejiny pozerieť. Ústredným prvkom našich úvah je informácia a v tomto zmysle sa ponúkajú dve možnosti, ako dané kritérium vybrať. Pre naše ciele budeme interpretovať dejiny pomocou pojmu informačnej revolúcie a pomocou pojmu revolúcie vedeckej.

Informačnou revolúciou rozumieme zásadný rozvoj informačných a komunikačných technológií.⁴ Takto vieme rozlíšiť minimálne tri: vznik písma, kníhtlače a počítača. Každá z týchto revolúcií poznamenala dejinný proces a zefektívnila životný cyklus informácií. Objavenie písma ako plne funkčného symbolického systému sa zvyčajne pripisuje Sumerom a datuje sa k cca roku 3100 pred naším letopočtom. Počiatky symbolického myslenia a jeho zachytenia na fyzických predmetoch však treba hľadať ešte omnoho skôr.⁵ Hlavná funkcia tejto revolúcie bola zaznamenávací. Druhou informačnou revolúciou rozumieme vznik kníhtlače. V Európe sa o ňu ideou úpravy písma na odtlačanej doske najvýznamnejšie pričínili Johann

⁴ Niektorí autori takýto pojem informačnej revolúcie odmietajú, pretože ho chcú rezervovať pre druhé kritérium interpretácie dejín, no my túto významovú mnohoznačnosť pokladáme vzhľadom k našim cieľom za užitočnú.

⁵ Pozri napr. štúdiu *Archaeological Evidence for the Emergence of Language, Symbolism, and Music—An Alternative Multidisciplinary Perspective* z roku 2003.

Gutenberg v roku 1443. Avšak aj v tomto prípade je zaznamenaných množstvo jej výskytov i skôr. Táto revolúcia mala povahu značného zefektívnenia komunikácie informácií. A nakoniec, tretia informačná revolúcia nastáva vznikom počítaču v 20. storočí. Jej dopad je vzhľadom na existenciu informačného fenoménu azda najväčší, a preto sa práve táto skutočnosť považuje za význam výrazu informačná revolúcia ako takého. Bynum ju interpretuje ako exponenciálne vzrastajúce množstvo sociálnych zmien a výziev umožnených elektronickou technológiou, vedeckým štúdiom informácie a zrodením kybernetiky (Bynum 2011, s. 171). Proces zaznamenávania, komunikácie, prijímania, spracovávania a dokonca vytvárania informácie, teda jej životný cyklus, sa enormne zefektívňuje, čo má za dôsledok rozsiahle sociálne, ekonomické, hodnotové a rozličné iné zmeny. A takto sa dostávame k druhému kritériu interpretácie dejín vzhľadom na informáciu, k revolúciám vedeckým.

Vedecké revolúcie dokážu ovplyvniť takmer celý náš život: upravujú našu mienku o vonkajšom svete, o nás samých, často udávajú charakter podmienok nášho života, jeho realizácie a možností. Floridi chápe to, čo sme pred chvíľou opísali termínmi tretej informačnej revolúcie ako štvrtú vedeckú revolúciu, ktorá mení náš svet snád' najradikálnejšie. Vo svojej knihe *The Fourth Revolution* hovorí presne o týchto zmenách, ktoré tu iba stručne načrtujeme. Najprv sa však v rýchlosti pozrime na predošlé revolúcie.

Prvou vedeckou revolúciou sa rozumie Kopernikov odkaz v zmysle straty pevného centrálného postavenia vo vesmíre. Toto platí pre našu planétu, no aj pre ľudí ako takých. Druhá vedecká revolúcia podľa neho predstavuje Darwinove závery o pôvode ľudského druhu, ktoré znamenali stratu neohrozeného postavenia v živočíšnej komunite na našej planéte. A za poslednú revolúciu predchádzajúcu informačnú záplavu pokladá Freudove postrehy o nevedomých procesoch mozgu človeka, ktoré sa dnes tešia veľkej obľube napr. v kognitívnych vedách či neurovede. Nie sme teda nehybní, v centre vesmíru (1. revolúcia), v zásade nie sme ani odlišní od zbytku zvieracieho kráľovstva (2. revolúcia), a taktiež nemáme ani „autonómne“, plne transparentné mysle, ako predpokladal napr. Descartés (3. revolúcia) (Floridi 2014, s. 90).

Tu však história nekončí, sled viacerých udalostí v 20. storočí ľudský svet znovu od základov pretvára. Jedna z najzásadnejších bola vznik počítaču. Tomu však prechádzali viaceré udalosti. J. D. Peters napríklad počítač z hľadiska funkcionality a efektivity práce s informáciou prirovnáva k byrokraticky riadeným organizáciám. Tvrdí, že moderné štáty začali mať presne

takýto charakter (Peters 1988, s. 14-16). V tomto období zaznamenávame aj mohutný vzostup prírodných vied a jedným z ich výsledkov je aj vznik telegrafu. Fenomén komunikácie bol tematizovaný i v 20. storočí, a to najmä matematikmi a fyzikmi ako H. Nyquist, R. V. R. Hartley, či I. Szilard. Kľúčové práce však prichádzajú až z rúk A. Turinga, N. Wienera a C. E. Shannona, ktorí sú považovaní za skutočných otcov štvrtej vedeckej revolúcie. Turingove práce púťali od 30. rokov pozornosť na viacerých frontoch a pokladá sa za zakladateľa počítačovej vedy a umelej inteligencie. Spomenúť môžeme hlavne jeho neskoršie dielo *Computing Machinery and Intelligence* z roku 1950. Shannonova diplomová práca *Symbolic Analysis of Relay and Switching Circuits* z roku 1937, v ktorej popísal prepojenie elektrických obvodov s Booleovou dvojhodnotovou algebrou je označovaná ako jedna z najužitočnejších študentských prác vôbec. Počas druhej svetovej vojny sa ako Turing aj on venuje kryptografii. Wiener následne v roku 1942 v článku *The Extrapolation, Interpretation and Smoothing of Stationary Time Series* prvý krát ucelene vysvetľuje komunikačnú teóriu ako štatistický problém a v roku 1948 vychádza jeho kniha *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and in the Machine*, ktorou oficiálne zakladá kybernetiku ako novú vedeckú oblasť. V tomto roku sa taktiež objavuje aj Shannonova práca *A Mathematical Theory of Communication*, v ktorej prvý krát používa výraz *bit* na označenie najmensej jednotky informácie a vysvetľuje zákonitosti jej prenosu.⁶

Takýmto spôsobom vzniká teória informácie ako systematické štúdium informačného fenoménu z rôznych vedeckých oblastí. Treba povedať, že tento impozantný rozvoj ľudského poznania bol do veľkej miery motivovaný a poznačený vojenskými a politickými potrebami. Ako tvrdí Peters, dve veľké technológie druhej svetovej vojny – počítač a „bomba“ – toho majú spoločného viac než iba pôvod vo fyzike. Zdieľajú spoločný kultúrny priestor a symboliku (Peters 1988, s. 18-19) – obe majú moc ohromným spôsobom tvoriť dejiny. A skutočne, ak sa na ne pozrieme počas druhej polovice 20. storočia, Petersov postreh zdá sa byť celkom oprávnený. Opäť sme boli (a stále sme) svedkami extrémnej premeny našej spoločnosti, ako technologicky v podobe internetu, nových spôsobov komunikácie, obchodu, trávenia voľného času, tak aj hodnotovo – mení sa náš postoj k nástrojom a vznikajú doposiaľ nevídané morálne problémy. Tieto dôsledky štvrtej vedeckej revolúcie si uvedomoval aj Wiener, ktorý sa počas druhej svetovej vojny podieľal na aj na zostrojení protiletadlových diel. Dokázal rozoznať

⁶ Pozri Rogers, E. M., Valente, T. W. (2017). *A History of Information Theory in Communication Research*.

revolučnosť projektu, na ktorom so svojim tímom pracoval. Snažili sa vytvoriť stroj schopný informáciu o svete zaznamenať, uložiť, selektovať, spracovať a podľa toho urobiť určité rozhodnutie. Už vtedy začal uvažovať o tom, aké sociálne a etické konzekvencie môže tento výskum priniesť. „Výber medzi dobrom a zlom“, povedal, „klope na dvere“ (Bynum 2011, s. 173). Dá sa tak povedať, že Norbert Wiener takto položil základy aj ďalšej oblasti, informačnej etike. Vidíme teda, že dôsledky štvrtej vedeckej revolúcie sú naozaj rozsiahle. Pozrime sa teraz na ich Floridiho interpretáciu.

V tejto fáze dospievame k užšiemu pohľadu na cestu k filozofii informácie. Floridi v jeho prelomovej štúdií „*What Is the Philosophy of Information?*“ (Floridi, 2002) píše o viacerých kľúčových momentoch, ktoré vzniku tejto novej disciplíny dlho zabraňovali a naopak tiež o momentoch, ktoré ho podnietili. Prvá z neblahých prvkov osudu filozofie informácie je jej rafinovaná povaha, ktorá vyšla na povrch iba nedávno. Historický exkurz, ktorému sme sa doteraz venovali, ju mal v rámci možností čo najlepšie priblížiť. Dá sa tak hovoriť aj o istom nešťastí v zmysle od informácie odlišného výberu predmetu uvažovania renomovaných mysliteľov našej civilizácie. Ďalším prvkom je kultúrna nepripravenosť. Ako sme pred chvíľou ukázali, teória informácie vznikla oproti tradičným vedným disciplínam relatívne nedávno. Za tento krátky čas sa však ešte aj napriek ohromnému praktickému dopadu nedokázala naplno asimilovať ani vo vedeckom a filozofickom, ani v bežnom myslení. Rozoznanie, zoznamovanie a autentické prijatie dôležitých problémov je zložitý proces. Vyžaduje čas a práve ten filozofia informácie pre etablovanie sa vo filozofickom kánone potrebovala. Okrem toho, musela a stále musí čeliť aj silnej konkurencii z iných filozofických táborov.

Každodenná spoločenská prax prepojená s informačnou revolúciou, tieto silné vonkajšie impulzy však pomaly, ale isto neustále pridávajú na atraktivite a aktuálnosti problémov, ktorými sa filozofia informácie zaoberá a táto skutočnosť sa prejavuje aj vo filozofii. Apriórna nedôvera v jej opodstatnenosť sa pomaly vytráca a stále viac a viac ľudí ju začína akceptovať ako paradigmatickú premenu tejto disciplíny ako takej. Floridi interpretuje dejiny viacerými spôsobmi, no vzhľadom na vedecko-filozofické paradigmy a ich zmeny postupuje podobnou cestou ako T. Kuhn. Hovorí o nich však všeobecnejšie, vysvetľuje ich cez proces sémantizácie bytia a rortyovskej kritiky tzv. „scholastiky“.

Prvý z týchto pojmov predstavuje „ovýznamovanie“ dáť za cieľom vlastnej reprodukcie a rozvoja. Vzhľadom na človeka ide hlavne o neustále nachádzanie zmyslu bytia, ktoré podľa

Floridiho spočíva v dedení, elaborácii, udržovaní a zdokonaľovaní tzv. faktuálnych naratívov (osobná identita, bežná skúsenosť, komunitný étos, rodinné hodnoty, vedecké teórie, atď.), ktoré sú logicky a kontextuálne limitované a preverované novými a novými dátami, ktoré potrebujú byť nejakým spôsobom vysvetlené. Historicky, evolúcia tohoto procesu je ideálne nasmerovaná k stále meniacemu sa, bohatšiemu a robustnejšiemu výkladu sveta. Schematicky, ide o proces pozostávajúci z nasledovných bodov.

1. metasémantizácia naratívov (neustála potreba ďalšej a ďalšej reflexie a sebareflexie, 2. delimitácia kultúry (proces externalizácie, medziľudského intersubjektívneho de-antropocentálneho zdieľania reality), 3. de-fyzikalizácia prírody (proces postupného odcudzovania sa materiálnemu svetu a jeho postupné nahradzovanie svetom virtuálnym, 4. hypostazovanie, stelesnenie konceptuálneho prostredia vytvoreného a obývaného myslou (proces nás a nášho života na presne zadefinované sémantické objekty nadobúdajúce podobný ontologický status ako bežné veci: oblečenie, autá, budovy..)) Ľudská spoločnosť sa dá analyzovať vo svetle tejto sémantizačnej dialektiky. Kde sa práve nachádza, to je otázne, no do posledného štádia ešte určite nedospela. Každopádne, pointa v zmysle našich skúmaní tkvie v tom, že spoločnosť počas každej fázy svojej sémantickej evolúcie dospieva k určitým dočasným fixáciám konštruktívnych konceptualizácií reality vo forme výkladov sveta, ktoré majú určitú životnosť. Ich posledné štádium sa nazýva scholasticizmus (Floridi 2002, s. 129).

Ide o konzervatívne obdobie určitej oblasti, ktoré predznamenáva koniec aktuálnej paradigmy a je znakom príchodu paradigmy novej. Vyznačuje sa prílišnou inštitucionalizáciou a profesionalizáciou, vzdialením sa bežnej ľudskej praxi, odporom k inováciám, vzájomnou ignoráciou súperiacich táborov, nepriepustným interným diskurzom. Scholastickí filozofi sú ako baníci. No ich ťažká práca prináša málo ovocia. Sú filozofmi, ktorí boli výborne technicky vytrénovaní vo svojej oblasti, no často kopú na miestach, ktoré sú už prázdne. Toto zistenie, nanešťastie, prináša len čas. Prisúdiť nejakej oblasti vlastnosť scholasticity je možné až po jej opustení. Floridi tvrdí, že ich existencia je pre napredovanie nevyhnutná. (Floridi 2002, s. 133). Svojou povahou negatívne vyčleňujú nové oblasti výskumu, pretože na problémy a otázky, po ktorých je dopyt, už nie sú schopné reagovať. A práve takúto situáciu vidí v niektorých oblastiach filozofie dnes (Bynum 2011, s. 182). Štvrtá vedecká revolúcia prináša výzvy, ktoré sú pre človeka úplne nové a ak ním nechce podľahnúť, mal by im čím skôr začať venovať patričnú pozornosť. A práve filozofia informácie je oblasťou, ktorej sú tieto úlohy

hlavným predmetom. V nasledujúcej časti sa pokúsime vysvetliť o akú oblasť vlastne ide. Aký je jej predmet, metódy, ciele, či je samostatnou disciplínou a čím sa odlišuje od iných.

4. Definícia filozofie informácie

Na filozofiu informácie sa má podľa Floridiho pozerat' dvomi spôsobmi. Jednak ako na metadisciplínu (metateoreticky), vzhľadom na potrebu z iných oblastí, no hlavne ako na oblasť samostatnú (fenomenologicky/teoreticky).⁷ Tvrdenie, že filozofia informácie je metadisciplínou sa v literatúre nezdá príliš kontroverzné. Naopak, s tvrdením, že filozofia informácie tvorí samostatnú oblasť, to až tak jednoznačné nie je.⁸

Ako sme načrtli v predošlej časti pri téme scholasticizmu, v istom jeho období sa začne ukazovať potreba vzniku novej oblasti. Takáto oblasť sa však podľa Floridiho, inšpirovaného Rortym, stáva autonómnou a dobre definovanou, len pokiaľ:

- A) vzhľadom na svoju povahu dokáže explicitne a jasne formulovať niektorú z klasických otázok „čo je X?“, a takto sa stáva filozofiou toho, čo dosadíme za danú premennú,
- B) tento predmet dokáže systematicky rozvíjať,
- C) ubráni sa snahám redukovať ho do kompetencií nejakej už existujúcej disciplíny a
- D) toto nové pole je dostatočne bohaté na vnútornú organizáciu, čo umožňuje ďalšiu špecializáciu. (Floridi 2002, s. 135).

Floridi sa domnieva, že filozofia informácie tieto podmienky spĺňa. Pozrime sa na ne bližšie.

- A) Informácia a problémy s ňou späté patria svojou povahou do veľkých otázok filozofie. Argumenty sú nasledovné: (i) vedeckými revolúciami (no nielen) dospievame k stále fundamentálnejšiemu prvku povahy sveta. Predtým to bola myseľ, jazyk, dnes je to informácia. Takto sa o FI vyjadruje aj Dummet. Informácia je človeku dopravovaná percepciou či jazykom, udržiavaná pamäťou atď. Tvrdí, že pre analýzu poznania by sme sa najprv mali venovať jej.

⁷ Fenomenologicky nie v zmysle filozofie fenomenológie, no v zmysle skúmania prvorádových prirodzených fenoménov ľudského sveta, ako napríklad poznanie či jazykový význam. Metateoretické skúmanie chápe ako druhorádové zaoberanie sa systémami určitého poznania, napríklad o problémy filozofie fyziky či sociálnej vedy. Existujú však podľa neho aj oblasti, ktoré sa nachádzajú bližšie k stredu medzi týmito extrémami ako filozofia logiky, alebo filozofia matematiky, pričom podľa aktuálnych diskusií sú mierne naklonené na jednu alebo druhú stranu. Filozofia logiky je podľa Floridiho skôr metadisciplínou, filozofia matematiky skôr oblasťou fenomenologickou. FI je podľa Floridiho podobná skôr druhej z týchto oblastí.

⁸ Pozri napr. Adriaans 2011, s. 7-29, či Colburn 2000.

Je podľa neho stavebnou jednotkou propozícií a jej tok pôsobí na omnoho fundamentálnejšej úrovni než prenos poznania, a preto by si zaslúžil adekvátne preskúmanie (Dummet 1993, s. 186).

V tejto citácii možno vidieť, aký intímny súvis má informácia napr. s epistemológiou, filozofiou jazyka, kognitívnymi vedami, filozofiou mysle atď. Podobne by sme mohli uvažovať aj o ontológii. Niektorí dokonca polemizujú o tom, či sa dá celý svet popísať trojicou pojmov informácia, komunikácia a regulácia (Peters 1988, s. 18). V tomto kontexte sa však najprv otvárajú otázky, čo vlastne informácia a podobné termíny vlastne znamenajú.

(ii) K informácii existujú rôzne prístupy. Ako z pozície vedy, tak aj z hľadiska filozofie. Floridi sa odvoláva na viacero štúdií, ktoré spochybňujú, nakoľko je kvôli tejto rôznorodosti prístupov k informácii (a teda kvôli jej komplexnosti) pre ľudí možné dospieť k jednotnej teórii informácie. Tento fenomén je však natoľko dôležitý a alarmujúci, že nejakým spôsobom by sme sa mu mali aj napriek tomu venovať.⁹ Floridi následne dospieva k takejto úlohe pre filozofiu, ktorej je predmetom. Cieľom FI nie je snažiť sa dospieť k všeobecnej teórii informácie, no skôr budovať integrovanú rodinu teórií, ktoré analyzujú, hodnotia a vysvetľujú rôzne princípy a pojmy informácie, jej dynamiku a využitie, s venovaním špeciálnej pozornosti problémom rôznorodých kontextov aplikácie a prepojení s kľúčovými pojmami filozofie ako bytie, poznanie, pravda, život, význam a pod. (Floridi 2002, s. 137).

„Dynamika“ informácie, o ktorej Floridi hovorí, pozostáva z viacerých častí. Ide o modelovanie informačných prostredí, ktoré zahŕňajú podmienky jej existencie, jej životný cyklus samotný a pohľad na ňu v zmysle problémov, spätých s výpočtovou technikou. Je to teda súbor interných a externých faktorov jej života. V rámci úloh, vystávajúcich z týchto oblastí, má filozofia informácie podľa Floridih normatívne kompetencie, ktorými sa na jednej strane zaoberá otázkami o tom, aké fenomény môžu byť klasifikované ako informačné, no tiež tým, ako tieto fenomény zefektívňovať. Plody takto motivovaného výskumu môžeme nachádzať napríklad v práci Herolda (Herold, 2001), v ktorej sa pokúša definovať knižničnú vedu. Chápe ju ako aplikovanú teóriu filozofie informácie.

⁹ V priebehu histórie sa ukázali aj v iných smeroch prípady, kedy k rozlúšteniu ich základných problémov principiálne dôjsť nemohlo, no rozvíjanie otázok s nimi spojených sa ukázalo byť užitočné aj pre iné ciele.

(iii) Ďalšou oblasťou, tvoriacou predmet FI (a tu sa dostávame k FI ako k metadisciplíne), sú metodologické reflexie. Výskum konceptuálnej povahy informácie, jej dynamiky a využitia je v mnohom obohatený metódami a teóriami, ktorých výsledok chápeme ako informačno-komunikačné technológie (Floridi 2002, s. 139). Táto črta filozofie informácie je jednou z najzásadnejších. Dané teórie a metódy, tvoria veľkú časť oporných stĺpov, na ktorých je vystavaná. To jej dáva oproti iným oblastiam filozofie ohromne veľkú expresívnu silu: dostáva k dispozícii pestré spektrum metód a poznatkov, na ktorých neustále pracujú výskumníci špeciálnych vedných disciplín. Vzhľadom k jej predmetu to znamená dve veci: jednak je jej úlohou ich kritická reflexia, teda stáva sa metadisciplínou týchto oblastí (a tak aj seba)¹⁰, avšak dôležitejším aspektom je dôsledok, ktorý sa týka jej samej. Metateoretickou pomocou začína figurovať aj pre tradičné filozofické disciplíny. Vdýchnutím nových metodologických informačných impulzov umožňuje rozvíjať ich staré problémy novým spôsobom. Často patové situácie sa tak môžu zmeniť na opäť hrateľné pozície.¹¹

(iiii) Posledným okruhom otázok, ktoré môžu tvoriť predmet PI, je stopovanie podnetných postrehov mysliteľov, ktorí sa primárne venovali iným témam, no nejakým spôsobom sa dotkli aj problémov spätých s informáciou. Podľa Floridiho môže byť ich prínos veľmi inšpiratívny a menuje diela ako Platónov *Faidros*, Descartove *Meditácie*, Nietzscheho *Nečasové úvahy*, či Popperovu koncepciu tretieho sveta. Podobná situácia podľa neho nastala aj vo filozofii matematiky, biológie, či jazyka.

B) Za argument v prospech toho, že PI spĺňa podmienku systematického rozvíjania jej predmetu, môžeme považovať Floridiho cieľ pri plánovaní tejto disciplíny a jeho naplnenie. Jeho zámerom bolo robiť rigoróznou racionálnu filozofiu prepojenú s vedeckým poznaním na

¹⁰ V rámci jej vlastnej metateoretickej reflexie bola vybudovaná všeobecná metodológia FI zahŕňajúca metódu abstrakcie, minimalizmus a konštrukcionizmus. Posledné dva prvky sú podľa nás skôr smery a nie metódy. Pracovne nateraz túto terminológiu prijímame, no inak by si vyžadovala spresnenie. Tieto metódy či prístupy k problémom využívajú aj iné oblasti, preto nie je jednoduché vymedziť nimi FI cez kritérium metodológie. Ide skôr o najefektívnejší spôsob, ako pristúpiť k filozofickým otázkam informačne. Pozri Greco a kol. – *How to Do Philosophy Informationally.*, či Floridi – *The Philosophy of Information*, s. 17-19.

¹¹ Tento inovatívny aspekt FI, jej sémantická sila, má však aj svoju odvrátenú stránku – paninformačný prístup k svetu prináša otázku obhájenia špecifickosti jej predmetu. Vzhľadom na bod (iii) je jednak nejasná hranica medzi ňou a inými disciplínami, no tiež sa ukazuje problém opodstatnenosti filozofie informácie ako takej (ak je filozofiou všetkého, dá sa zredukovať na iné oblasti). Floridi sa tieto problémy pokúša riešiť nasledovne. Kritérium opodstatnenosti informačnej analýzy by sme mali nachádzať v odpovedi na otázku, nakoľko má jej predmet informačnú povahu a nie pýtaním sa, či by sa daný predmet mohol preložiť do informačných termínov (Floridi 2002, s. 140).

príklade toho najlepšieho z analytickej tradície, vo Fregeho zmysle nepychologickú, schopnú vysporiadať sa s prítomnými životne dôležitými problémami, menej však podobnú metafyzickým špekuláciám a idiosynkratickým intuíciami. Hľadal konštruktívnu filozofiu, ktorá ponúka odpovede, a nielen analýzy a ktorá by dokázala byť čo najslobodnejšia od individuálnych a indo-európskych biasov či od antropocentrickej obsesie (Floridi 2002, s. 153). A keď sa obzrieme, čo sa od začiatku 21. storočia vo filozofii informácie udialo, nazdávame sa, že vo viacerých oblastiach vieme vzhľadom na systematickosť konštatovať ich úspešnosť. Pre toto tvrdenie máme k dispozícii empirický dôkaz v podobe rapidného napredovania v nej samej, ale aj v jej subdisciplínach (filozofia umelej inteligencie, kybernetiky, virtuálnej reality, informačno-teoretická sémantika, informačná epistemológia, etika, estetika, antropológia, kyberfilozofia atď.).

C) Ak sa PI ubráni paninformačnej námietke, redukovať jej predmet by bolo kvôli jej všeobecnosti veľmi náročné. Ide o to, že tento projekt svojou povahou zlučuje viacero disciplín (ktoré nedosiahli úplnú autonómiu a často boli skôr transdisciplinárne), ktoré by mu mohli jeho predmet „ukradnúť“¹² a okrem toho, zdá sa, jej vlastné problémy (čo je informácia, aké má miesto v ľudskom svete, atď.) formulované v bode A (ii) sú skutočne unikátne. Či sa táto situácia zmení, to ukáže len budúcnosť, no zatiaľ tomu veľa vecí nenasvedčuje. V literatúre sa skôr favorizuje priaznivé napredovanie PI a hovorí sa o paradigmatickej zmene, ktorá má v nasledujúcich rokoch zasiahnuť stále viac a viac oblastí. K štvrtej podmienke, k dostatočnému priestoru pre ďalšiu organizáciu a špecializáciu, sme sa už vyjadrili v bode B a C, a preto jej už špeciálnu pozornosť venovať nebudeme.

Ako sme videli, filozofia informácie je teda v prípade adekvátnosti stanovených kritérií súcim kandidátom na získanie statusu autonómnej a dobre definovanej oblasti. Na tomto základe ju Floridi definuje ako filozofickú disciplínu, ktorej predmetom je a) kritické skúmanie konceptuálnej povahy a základných princípov informácie, čo zahŕňa jej dynamiku, využitie a súvisiace odbory a b) rozvíjanie informačno-teoretickej a počítačnej metodológie a jej aplikáciu na filozofické problémy (Floridi 2002, s. 137).

¹² Napr. tzv. AI philosophy, ktorá v 70. - 90. rokoch istým spôsobom „vydláždila“ filozofii informácie cestu. AI podľa Floridiho bola ako Trojský kôň, uvádzajúci novú počítačno-informačnú paradigmatu do filozofickej citadely. (Floridi 2002, s. 125).

V predošlých častiach sme videli, aké zmeny priniesli vedecké revolúcie a je možné, že tá posledná, okrem iného, otvorila opäť nové cesty, ako lepšie spoznávať „pravú povahu sveta“. Do centra diskusií vložila fenomén informácie. Floridi na túto skutočnosť reaguje a FI nazýva *philosophia prima*. Robí tak jednak v aristotelskom zmysle primárnosti skúmania tohoto fenoménu pred inými, no tiež v karteziánsko-kantovskom zmysle primárnosti metodológie a problémov, ktorými dokáže neoceniteľne obohatiť filozofické diskusie ako také (Floridi 2002, s.141). Podstatovo sa podľa neho mení svet, v ktorom žijeme, a preto sa menia aj naše problémy a adekvátne spôsoby ich riešenia (Floridi 2011, s. 19-24). Je možné, že prichádza nová filozofická paradigma, ktorá sa na tieto zmeny snaží odpovedať. Filozofia je podľa neho ako fénix: môže prosperovať len jej konštantným obnovovaním.

5. Je teda PI filozofiou?

Predchádzajúce časti treba chápať ako prípravu prostredia, v ktorom možno odpovedať na otázku, či sa dá PI klasifikovať ako filozofia. Na základe predošlých skúmaní tak už pri tvorení tejto odpovede disponujeme kritériom filozofie, Floridihu koncepciou filozofie informácie a (najmä) jeho argumentami za jej autonómnú existenciu popri iných filozofických disciplínach. Takto vyzbrojení sa najprv pokúsime tieto argumenty zhodnotiť, potom pristúpime k testovaniu jeho koncepcie Macovým kritériom a nakoniec k našim skúmaniam ešte pridáme zopár vlastných postrehov.

Floridi obhajuje FI ako dôležitú novovzniknutú samostatnú dobre definovanú oblasť popri iných filozofických disciplínach. Skúsme však preveriť, nakoľko je táto obhajoba presvedčivá a pozrime sa, aký ma vzťah k otázke, ktorú Floridi zanedbáva. Teda, či je táto oblasť vôbec možné za filozofiu považovať. V nasledujúcich riadkoch sa pokúsime zrekonštruovať viaceré argumenty z textov, ktoré tento autor danej obhajobe filozofie informácie venoval.

A1 Argument z dejinného procesu

P1 Revolúcie menia svet.

P2 Základom revolúcie, ktorá mení súčasný svet je fenomén informácie.

P3 Skúmanie fenoménu, ktorý mení svet zvyšuje šance na dobrý život.

P4 PI skúma fenomén informácie.

Z PI zvyšuje šance na dobrý život.¹³

Tento argument hovorí o tom, že skúmanie informačného fenoménu je dôležité, no nie o tom či je FI filozofiou. Tento fenomén môžu skúmať aj iné oblasti, ako napr. informačná veda. Taktiež sa v ňom predpokladá Floridiho výklad dejín, čo by niekto mohol spochybníť.

A2 Argument z authority

P1 Niečo je filozofiou, ak filozofická komunita odsúhlasí, že to je filozofiou.

P2 Filozofická komunita odsúhlasila, že PI je filozofiou.

Z PI je filozofiou.

Floridi dané odsúhlasenie vysvetľuje cez jeho interpretáciu paradigmatických zmien, na ktorých však participuje aj veľa iných faktorov, než vyplývanie. Politika a moc vo vnútri, ale aj z vonka filozofie sú často silnejšími dôvodmi usmerňovania jej diskurzu. Na druhej strane, komunita odborníkov mohla prijať FI aj na základe lepších dôvodov a tie budú obsahom ďalších argumentov.

A3 Argument metadisciplíny

P1 Ak je časť predmetu nejakej oblasti druhého rádu (v zmysle reflexie metód a základných predpokladov danej disciplíny), táto časť je filozofiou.

P2 Časť predmetu FI je druhého rádu.

Z Táto časť FI je filozofiou.

K argumentu A3 nemáme žiadne výhrady.

A4 Argument vyspelej oblasti

P1 Nejaká oblasť je dobre definovaná a autonómna, pokiaľ spĺňa podmienky A, B, C, D.

P2 PI spĺňa podmienky A, B, C, D.

Z PI je dobre definovaná autonómna oblasť.

Na tomto mieste nie je celkom jasné, či sa dané podmienky vzťahujú len na filozofiu, alebo aj na iné disciplíny. Floridi sa podľa toho, čo píše, chce vyjadriť k filozofii (danú časť začína vyčlenením dvoch možných prístupov k nej: metateoretický a fenomenologický), avšak jeho

¹³ Upozorňujeme, že A1 sa v takejto forme u Floridiho explicitne nenachádza, ide o naše zhrnutie jeho názorov do podoby argumentu.

formulácia je ďalej vágna. Každopádne, cieľ tohoto argumentu bol dokázať, že FI je vyspelou oblasťou výskumu, a to vzhľadom na podmienky A, B, C, D. Nazdávame sa, že Floridimu sa podarilo dostatočne preukázať, že PI tieto podmienky spĺňa, ak by sme prijali jeho ideu o jej zjednotení s viacerými „nevypelými“ oblasťami ako napr. s AI.

A5 Argument primárnej oblasti

P1 Ak nejaká oblasť disponuje fundamentálnejšími metódami, alebo skúma primárnejšie fenomény ako všetky iné oblasti, tak je tzv. prvou filozofiou.

P2 PI disponuje fundamentálnejšími metódami a skúma primárnejšie fenomény ako všetky iné oblasti.

Z PI je prvou filozofiou.

Posledný argument, ktorý sme vybrali, dáva všeobecnú odpoveď na otázku, akou filozofiou je filozofia informácie. Keďže ešte ani nevieme, či táto oblasť filozofiou je, mohlo by sa to zdať čudné, no v rámci tohoto argumentu sa ukazuje implicitná črta filozofie, ktorá sa jej zvykne pripisovať. Ide o všeobecnosť jej predmetu a metód. Túto črtu nachádzame už u Aristotela, pri jeho popisovaní metafyziky. Ak by sa teda skutočne ukázala primárnosť predmetu a metód FI (čo by si vyžadovalo ďalšie skúmanie) tak, snáď, mohli by sme ju vzhľadom na tento jej všeobecný charakter za filozofiu považovať. Taktiež sme otvorení prijať ju v tomto zmysle ako prvú filozofiu, no tým by sme určite nechceli zmenšovať odôvodnenosť iných filozofických oblastí a už vôbec nie pokladať ju za filozofiu jedinú, ktorá v sebe ostatné oblasti dokáže obsiahnuť (viď námietka paninformačného prístupu). Filozofia je podľa nás všeobecnejší pojem než filozofia informácie, a preto je FI len jej podmnožinou.

Videli sme teda, že za daných predpokladov je odôvodnené, aby sme FI považovali za vyspelú samostatnú oblasť. Existujú taktiež dôvody, ktoré naznačujú, že ide o filozofiu, no úlohy vyriešiť tento problém sa Floridi chopil len okrajovo. Preto sa o to v poslednej časti tejto kapitoly pokúsime my.

Pripomeňme si, že Maco definuje filozofiu pomocou jej predmetu a metód. Filozofia podľa neho nemá špecificky filozofické metódy, no pri jej činnosti, pri kriticko-reflexívnom myslení, filozof využíva všetky dostupné postupy a informácie, ktorými by dokázal vyriešiť svoje filozofické úlohy. Takto sa dostávame k predmetu filozofie. Študuje problémy späté s fundamentálnymi pravidlami určitej oblasti ľudskej praxe. Študovanie týchto pravidiel

znamená ich vyjasňovanie a potencionálne normatívne upravovanie. Predmet filozofie je tak pre Maca flexibilný, a to vzhľadom na rôzne potreby, ktoré môžu v kontexte fundamentálnych pravidiel nejakej oblasti nastať. Filozofia neprodukuje nijaké špecificky filozofické poznanie, jej výsledky majú formu pravidiel. Profesionálnu filozofiu treba pestovať, pretože ľudia sa ňou učia čo najefektívnejšie pristupovať k daným problémom, čo môže značne prispieť k ich adekvátnemu riešeniu. Keď sa teraz pozrieme, v akom vzťahu je k takto vymedzenej filozofie Floridiho FI, môžeme medzi týmito koncepciami nachádzať viacero podobností, no taktiež niekoľko odlišností.

Floridi predmet FI rozčleňuje na štyri oblasti: 1. informačný fenomén osebe (budovanie komprehenzívnej siete prístupov k nemu na základe integrácie jednotlivých prístupov k nej), 2. reflexie vlastnej metodológie, 3. metodologickú pomoc pre iné disciplíny a 4. tzv. „informačnú archeológiu“. Ak by sme ich porovnali s Macovým ideálom, nazdávame sa, že Floridiho prvé tri oblasti sa mu do veľkej miery podobajú. Ide v nich jednak o vyjasňovanie, usmerňovanie a vzájomné usporadúvanie jednotlivých prístupov k informácii ako dostatočne všeobecného a špecifického fenoménu, a tiež o reflexiu základných pravidiel daných disciplín. Na druhej strane, štvrtá a v danom aspekte aj prvá oblasť už môžu byť trochu problematickejšie. Závisí to od toho, nakoľko by Floridi považoval ich výsledky za poznanie, alebo „len“ za pravidlá. Informácia sa dá považovať aj za štrukturálnu jednotku reality. Existujú silné materialistické prúdy snažiace sa ju objasniť a Floridi v tejto diskusii ponúka alternatívu vo forme platonského uchopenia informácie ako určitého informačného objektu.¹⁴ Ak by boli tieto skúmania úspešné, takáto situácia by mohla zvädzať k ich prezentovaniu ako špecificky filozofického informačného poznania, čo je s Macovou koncepciou v rozpore. Čo sa týka metód filozofie, v tejto otázke problém nevidíme. Floridi aj Maco hovoria o dostupnosti všetkých nástrojov, ktoré sú pre určitý problém podnetné. Floridi tento krok zovšeobecnil v rámci prijatia metódy abstrakcie ako jednej zo základných metodologických črt FI, ktorá jej otvára dvere k všetkým potrebným metódam. Tvrdí, že špecifikovaním konkrétneho levelu abstrakcie dokáže informačne popísať azda celý svet. Po týchto skúmaniach tak zastávame názor, že FI je vzhľadom na Macove kritérium odôvodnené chápať ako filozofiu, no v určitých bodoch sa ukázalo, že môže ísť o širší projekt. Treba však dodať, že tento záver musíme relativizovať iba na koncepciu filozofie informácie L. Floridiho. Popri nej existujú aj ďalšie (napr. Dretske 1981), ktorých dôsledky by mohli byť vzhľadom na stanovené predpoklady odlišné.

¹⁴ Pozri napr. Floridi – *A Defense of Informational Structural Realism*.

6. Záver

V tejto práci sme si postupne prešli viacerými hlavnými zastávkami, ktoré sa výrazne podieľali na vzniku filozofie informácie. Videli sme, že pristúpiť k nej nie je jednoduché, no keďže čelíme mnohým výzvam, ktoré sú prepojené s fenoménom informácie, jej štúdium je veľmi dôležité. V priebehu tejto kapitoly sme sa ju pokúsili objasniť z pozície L. Floridiho a nakoniec sme sa jeho koncepciu FI podujali preveriť. Urobili sme tak jednak vzhľadom na predpoklady, ktoré prijíma on sám, no taktiež vzhľadom na kritérium filozofie R. Maca. Úlohy, ktoré sme si stanovili v úvode sme teda splnili. Jednak už lepšie rozumieme pojmom filozofia a filozofia informácie, no tiež sme sa dozvedeli aj niečo viac o ich vzájomnom vzťahu. Dospeli sme k záveru, že FI sa dá po prijatí daných predpokladov s istými obmedzeniami chápať ako filozofia. Dokonca sa prikláňame k názoru, že je možné prisúdiť jej vlastnosť tzv. prvej filozofie. Nie však ako jedinej filozofie, ktorá v sebe zahŕňa všetky ostatné oblasti, no ako filozofie, ktorá tieto oblasti svojím predmetom a metódami môže predchádzať. Toto tvrdenie si však vyžaduje ďalšie skúmanie.

Bibliografia

- Adams, A. (2003): *The Informational Turn In Philosophy*. Minds and Machines 13: 471–501.
- Adriaans, P., van Benthem, J. (2008): Introduction: Information is what Information does. In: Adriaans, P., van Benthem, J. (eds.): *Handbook of the Philosophy of Science. Volume 8: Philosophy of Information*. North Holland, 7-29.
- Burgin, M. (2010): *Theory of Information — Fundamentality, Diversity and Unification*. New Jersey, London, Singapore, Beijing, Shanghai, Honk Kong, Taipei: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Bynum, W. T. (2010): Philosophy in the Information Age. In: Allo, P.: *Putting Information First: Luciano Floridi and the Philosophy of Information*. Blackwell Publishing Ltd, 171-193.
- Capurro, R., Hjørland, B. (2003): *The Concept of Information*. Annual Review of Information Science and Technology (ARIST) 37, 343-411.
- Capurro, R. (2009): *Past, present and future of the concept of information*. tripleC 7, 125-141.
- Colburn, T. R. (2000): *Philosophy and Computer Science*. Armonk, New York and London: M. E. Sharpe.

- d'Errico, F. a kol. (2003): *Archaeological Evidence for the Emergence of Language, Symbolism, and Music—An Alternative Multidisciplinary Perspective*. *Journal of World Prehistory*, 17, 1-70.
- Dummett, M. (1993): *Origins of Analytical Philosophy*. London: Duckworth.
- Dretske, F. (1981): *Knowledge and the Flow of Information*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Floridi, L. (2002): *What is the Philosophy of Information?* *Metaphilosophy*, 33, 123-145.
- Floridi, L. (2008): *A Defense of Informational Structural Realism*. *Synthese*, 161, 219-253.
- Floridi, L. (2011): *The Philosophy of Information*. Oxford: Oxford University Press.
- Floridi, L. (2014): *The Fourth Revolution*. Oxford: Oxford University Press.
- Greco, G. M. a kol. (2005): How to do Philosophy Informationally. In Althoff, K. D. et al. (Eds.): *WM*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 623-634.
- Herold, K. R. (2001): *Librarianship and the Philosophy of Information*. *Library Philosophy and Practice* 3, 1-15.
- Maco, R. (2015): Čo je filozofia? In: Čana, T. – Kamhal, D. – Macor, R. (eds.): *Metafilozofické skúmania*. Bratislava: KO&KA, 9-39.
- Maco, R. (2016): Pravidlo ako ústredný pojem filozofie. In: Višňovský, E. (eds.): *Normativita ako vôľa k poriadku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 85-99.
- Overgaard, S., Gilbert, P. Burwood, S. (2013): *An Introduction to Metaphilosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peters, J. D. (1988): *Information: Notes toward a critical history*. *Journal of Communication Inquiry* 12, 10-24.
- Rogers, E. M., Valente, T. W. (2017): A History of Information Theory in Communication Research.. In J. R. Schement & B. D. Ruben (Eds.): *Between Communication and Information*. New York: Routledge, 35-56.
- Russell, B. (1912): *Problems of Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Slávkovský, A. (2013): *Information in the Context of Philosophy and Cognitive Sciences*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity – Krakow: Towarzystwo Slowakov w Polsce.